

Johannes Wier Stichting
voor gezondheidszorg
en mensenrechten

Zorgverzekeraars Nederland
t.a.v. de heer D.J. van den Berg
Postbus 520
3700 AM Zeist

Zorgt u dat verloskundigen en kraamverzorgenden een tolk kunnen inschakelen tijdens de coronacrisis?

Amsterdam, 10 april 2020

Geachte heer Van den Berg,

In ons land wonen duizenden zwangere vrouwen en jonge moeders die het Nederlands nog niet helemaal onder de knie hebben.¹ Voor deze vrouwen is het vinden van goede zorg en ondersteuning altijd al ingewikkeld. Nu, door de angst en coronamaatregelen is dat nog moeilijker, blijkt uit de signalen die we krijgen. Dat de situatie schrijnend en soms levensbedreigend is illustreren de ervaringen van het Corona Actiecomité Statushouders ([OneWorld](#) en [NRC](#)) en het overlijden van een Eritrese moeder kort na de geboorte van haar tweede kind ([Leidsch Dagblad](#)). Wij vragen u daarom dringend om snel een oplossing te regelen opdat verloskundigen drempelvrij een tolk in kunnen schakelen.

Schrijnender door corona

Totdat de coronamaatregelen van kracht werden, zorgden de meeste zwangere vrouwen die nog onvoldoende Nederlands spreken zelf voor iemand die kon vertalen bij de contacten met een verloskundige of kraamverzorgende. Nu mag de zwangere vrouw niemand meer meenemen naar de verloskundige en mag er niemand bij zijn wanneer de zorgverlener bij de zwangere of jonge moeder thuiskomt. Ook is er vaker dan voorheen contact via de telefoon. In beide gevallen hebben de zorgverleners een tolk nodig om in te kunnen staan voor goede zorg en ondersteuning.

De kosten voor het inschakelen van tolken zijn echter een groot probleem sinds het afschaffen van de overheidsregeling in 2012. Veel zorgverleners zien daarom af van het

¹ In 2018 werden 33.567 kinderen geboren waarvan de moeder niet in Nederland is geboren. Van 21.274 van deze kinderen heeft de moeder een niet-westerse migratieachtergrond (bron: [CBS Statline](#), geraadpleegd 10 april 2020). Het is niet bekend hoeveel moeders voldoende Nederlands spreken om goed te kunnen communiceren met een zorgverlener.

inschakelen van tolken. Een risicovolle situatie waar wij u in februari al over schreven (bijlage 1).

Kwaliteitsraad onderschrijft gelukkig het belang

Landelijke beroeps- en patiëntenorganisaties gaan op korte termijn aan een duurzame oplossing werken nu de Kwaliteitsraad onze oproep voor een medisch-ethisch, juridisch en financieel beleid voor het omgaan met taalbarrières onderschrijft (bijlage 1 en [Zorgvisie](#)). Dat ontwikkelen van een duurzame oplossing vraagt echter veel tijd.

Er is NU een oplossing nodig

Minister Schippers gaf in 2014 bij de beantwoording van [Kamervragen](#) aan dat zorgverleners de verantwoordelijkheid hebben om zo begrijpelijk mogelijk te communiceren, de patiënt te informeren over de behandelopties en informed consent te vragen. Zij gaf daarbij aan dat zorgverzekeraars ervoor kunnen kiezen om tolkenkosten te vergoeden. Eén landelijk nummer waarmee zorgverleners binnen enkele minuten een telefonische tolk kunnen inschakelen moet snel te realiseren zijn. Een investering die het geld dubbel en dwars waard is.

Wij pleiten ervoor dat u in het belang van zwangere vrouwen, hun kinderen, hun zorgverleners en de volksgezondheid samen met minister de Jonge verantwoordelijkheid neemt voor het oplossen van dit schrijnende probleem. Taal mag toch geen obstakel zijn?

Mocht u toelichting willen op onze oproep, neemt u dan alstublieft contact op met Simone Goosen (goosen@johannes-wier.nl).

Mede namens:

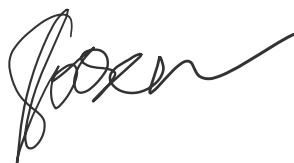
Charlotte de Schepper-Kerckhaert Directeur Koninklijke Nederlandse Organisatie van Verloskundigen KNOV

Esther van der Ark Voorzitter Nederlandse Beroepsvereniging voor Kraamverzorgenden NBvK

Met vriendelijke groet,

Fransje Snijders
Voorzitter Johannes Wier Stichting

Simone Goosen
Projectleider Taalbarrières
in de Zorg en het Sociaal Domein

Bijlage 1 Onze brief 'Over Taalbarrières in de zorg en het sociaal domein' van 20 februari 2020

cc Minister de Jonge, VWS
NVOG, CPZ, LHV, NVK, AJN, KNMG

JWS

Johannes Wier Stichting
voor gezondheidszorg
en mensenrechten

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
t.a.v. de heer H.M. de Jonge
Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Postbus 20350
2500 EJ Den Haag

Over Taalbarrières in de zorg en het sociaal domein

Amsterdam, 20 februari 2020

Geachte minister De Jonge,

Onze stichting voor gezondheidszorg & mensenrechten is zeer verheugd dat u zich zo inzet voor kwetsbare groepen, zoals met Gezond in de Stad en Kansrijke Start. Juist omdat het bij deze programma's gaat om hulp aan kwetsbare groepen, vragen wij u bij dezen expliciet om stil te staan bij de taalbarrière waar zorgverleners en patiënten mee te kampen hebben. Dit is het obstakel dat wij met ons project Taalbarrières in de Zorg en het Sociaal Domein adresseren.

Op cruciale momenten kunnen veel Nederlanders die onze taal (nog) niet optimaal beheersen, niet rekenen op de steun van een professionele tolk, waarvoor tot 2012 een ruimhartig beleid vanzelfsprekend was. De zorgverlener kan bij gebrek aan een professionele tolk niet bij al zijn of haar patiëntencontacten instaan voor de kwaliteit van het werk, wat vermijdbare risico's met zich mee brengt. Bovendien is dit voor de zorgverlener uiterst frustrerend; hij of zij oefent een verantwoordelijk vak uit maar schiet tekort. En de Nederlander die onze taal (nog) niet optimaal beheerst heeft geen gelijke toegang tot goede zorg en steun. Het gelijkheidsbeginsel is hier in het geding. Neem bijvoorbeeld de zwangere anderstaligen voor wie Kansrijke Start ook bedoeld is: de taalbarrière kan de veroorzaker zijn van een gezondheidsachterstand van zowel moeder als kind.

Van een nijpend obstakel ...

Hoe nijpend deze kwestie is, is op te maken uit de ongekend brede respons op onze oproep van 10 december 2019 aan de Kwaliteitsraad van Zorginstituut Nederland om hier fundamenteel iets aan te doen. Deze Openbare oproep om het ontwikkelen van een Kwaliteitsstandaard Taalbarrières in de Zorg en het Sociaal Domein op de Meerjarenagenda te plaatsen werd in mum van tijd ondertekend door maar liefst 150 organisaties en zorgverleners, onder wie 40 hoogleraren en 35 belangen- en beroepsorganisaties zoals de Patiëntenfederatie, de KNMG en expertisecentra zoals

Pharos. Daarnaast is onze petitie op het platform van DeGoedeZaak inmiddels meer dan 3.000 keer ondertekend, en ook die ondertekening loopt nog door.

... naar een nieuwe Kwaliteitsstandaard ...

Al een dag na onze oproep reageerde de voorzitter van de Kwaliteitsraad, hoogleraar gynaecologie dr. J.A.M. Kremer, in Medisch Contact: "Het is een belangrijke vraag vanuit de samenleving [...]. We gaan er serieus naar kijken. De Meerjarenagenda is immers bedoeld om te agenderen vanuit de samenleving en gaat over onderwerpen waarover partijen – aanbieders, patiënten en verzekeraars – kwaliteitsstandaarden willen gaan maken." En het Zorginstituut Nederland moedigt in zijn conceptadvies Tolkvoorziening anderstaligen in de geestelijke gezondheidszorg van 4 februari partijen aan om gevolg te geven aan onze oproep.

... voor het recht van ieder mens op goede zorg.

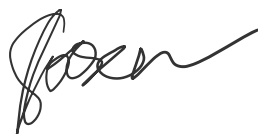
Wij vertrouwen er dan ook op dat partijen alles op alles zetten om deze Kwaliteitsstandaard zo snel mogelijk te ontwikkelen en op te laten nemen in het Register van het Zorginstituut, om zo het recht op zorg van alle anderstaligen te borgen. Onderwijl verzoeken wij u dringend het weghalen van het taalobstakel tussen onze zorgverleners en onze migranten, expats en vluchtelingen mee te nemen in al uw beleid om gezondheidsachterstanden terug te dringen. Kunt u voor bijvoorbeeld Gezond in de Stad en Kansrijke Start hiertoe vast stappen ondernemen?

Namens alle ondertekenaars van onze oproep en petitie treden wij hierover graag binnenkort met u in overleg.

Met vriendelijke groet,

Dr. Fransje Snijders
voorzitter

Dr. Simone Goosen
projectleider Taalbarrières in de Zorg
en het Sociaal Domein

Bijlage Openbare oproep aan Kwaliteitsraad ZiN voor een Kwaliteitsstandaard Taalbarrières in de Zorg en het Sociaal Domein – brief van JWS van 10 december 2019 met de lijst van ondertekenaars – groeidocument - versie 20 februari 2020

cc Prof. dr. J.A.M. Kremer, voorzitter Kwaliteitsraad Zorginstituut Nederland

JWS

Johannes Wier Stichting
voor gezondheidszorg
en mensenrechten

Kwaliteitsraad Zorginstituut Nederland
T.a.v. de voorzitter
Professor Dr. J.A.M. Kremer
Postbus 320
1110 AH Diemen

Openbare oproep voor een Kwaliteitsstandaard
Taalbarrières in de Zorg en het Sociaal Domein

Utrecht, 10 december 2019

Geachte heer Kremer,

Vandaag op Human Rights Day vragen wij uw aandacht voor de vele ingezetenen van Nederland die zowel in de zorg als in het sociaal domein te kampen hebben met taalbarrières. Inmiddels wonen er in ons land bijna 2,5 miljoen mensen – arbeids- en kennismigranten, internationale studenten, vluchtelingen en hun kinderen – van wie Nederlands niet de moedertaal is. Onder hen zijn er veel patiënten met wie zorgverleners niet of niet optimaal kunnen communiceren zonder de steun van een professionele tolk. En juist die professionele tolk ontbreekt vaak. Daarmee is voor deze patiënten een van de mensenrechten in het geding: de toegang tot zorg.

Van een schrijnende impasse ...

Het ministerie van VWS schafte in 2012 de ruimhartige overheidsregeling voor de financiering van professionele tolken af. De patiënt werd geacht Nederlands te spreken of zelf voor een tolk te zorgen. En al zorgde de KNMG in 2014 samen met onder andere Pharos voor de kwaliteitsnorm *Tolkgebruik bij anderstaligen in*

de zorg, deze norm wordt amper toegepast¹ en ontbeert de statuur van de kwaliteitsstandaarden die in het Register van het Zorginstituut zijn opgenomen. In de praktijk betekent dit dat de patiënt afhankelijk is van de goedwillendheid en de mogelijkheid van een naaste om als wat men noemt informele tolk op te treden. Dit brengt nogal wat risico's met zich mee. Zo'n informele tolk beheerst zowel de moedertaal van de patiënt als de Nederlandse taal vaak onvoldoende om een goed gesprek tussen patiënt en zorgverlener mogelijk te maken. De zorgverlener en de patiënt kunnen dan ook niet op een correcte en volledig vertaling vertrouwen, terwijl de informele tolk wel die verantwoordelijkheid draagt. Bovendien zijn hiermee de privacy en autonomie van de patiënt in het geding.

... naar herstellen van het recht op zorg ...

Zorgverleners worden al geacht hun patiënten te informeren en *informed consent* te vragen. In de nieuwe versie van de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO) die op 1 januari 2020 in werking treedt, wordt hun verantwoordelijkheid voor het communiceren met de patiënt nog verder uitgebreid: tijdig overleggen, en de patiënt uitnodigen vragen te stellen. Een goede precisering, maar om deze verantwoordelijkheid ook te kunnen nemen bij anderstaligen, is een professionele tolk in bepaalde gevallen onontbeerlijk. Het ministerie heeft onlangs wel aan uw Zorginstituut gevraagd een advies uit te brengen in welke gevallen zo'n tolk in de GGZ onder de verzekerde zorg valt. Maar deze adviesvraag gaat niet in op alle andere vormen van zorg en betreft alleen de financiering. U als voorzitter van de Kwaliteitsraad begrijpt bij uitstek dat het verbeteren van de kwaliteit van zorg meer vraagt dan het verduidelijken van de financiering.

¹ Volgens de kwaliteitsnorm kan men een professionele tolk inschakelen "wanneer de aard van de zorgvraag en het zorgaanbod complex is, de kans reëel is dat de relatie tussen patiënt en de informele tolk een betrouwbare informatie-uitwisseling in de weg staat of dat de informele tolk (bedoeld of onbedoeld) verkeerde informatie verstrekt of informatie achterhoudt." Maar in de praktijk gebeurt dat slechts bij een op de drie zorgcontacten met anderstaligen waarvan de arts het achteraf noodzakelijk vond. Nog geen tien procent van de zorgverleners is op de hoogte van deze norm, de financiering is onduidelijk, en men heeft geen tijd om een tolk te regelen. Bron: NIVEL, *Noodzaak en omvang van de inzet van professionele tolken in de zorg, een inventarisatie onder zorgverleners*, Utrecht, 2016.

... met behulp van uw methodiek.

Dit is het uitgelezen moment om samen met alle belanghebbenden om de tafel te gaan zitten om kwaliteitsbeleid voor het slechten van taalbarrières uit te werken. Wij roepen u daarom bij dezen op het ontwikkelen van een Kwaliteitsstandaard Taalbarrières in de Zorg en het Sociaal Domein op uw Meerjarenagenda te plaatsen. Uw methodiek garandeert immers dat er een standaard gerealiseerd wordt:

- Waarvoor wij als zorgverleners, zorgverzekeraars en patiënten gezamenlijk de verantwoordelijkheid nemen.
- Waarin helder en eenduidig staat hoe op een doelmatige, patiëntgerichte manier taalbarrières in de zorg en het sociaal domein kunnen worden geslecht.
- Die ethisch, juridisch en financieel verantwoord is.

Wij hebben geprobeerd ons voorstel zo kort mogelijk uiteen te zetten, terwijl wij natuurlijk veel meer overwegingen zouden willen meegeven. Mocht u een toelichting willen hebben, of een nadere precisering, neemt u dan alstublieft contact op via info@johannes-wier.nl met Simone Goosen, initiator van ons project. Tot slot laten wij u graag weten dat wij erop vertrouwen dat u en uw Raad met zorg en belangstelling kennisnemen van onze brief.

Met vriendelijke groet,

Dr. Fransje Snijders
voorzitter

Dr. Simone Goosen
projectleider Taalbarrières
in de Zorg en het Sociaal Domein

Bijlage: Ondertekenaars van de openbare oproep voor een kwaliteitsstandaard Taalbarrières in de Zorg en het Sociaal Domein

Naam	Beroep, affiliatie en/of organisatie
-------------	---

Leden van het bestuur van de Johannes Wier Stichting:

Drs. Petra de Jong	Jeugdarts KNMG
Wim Reinders	Financieel adviseur
Dr. Hans Rohlof	Psychiater
Dr. Fransje Sniijders	Internist acute geneeskunde
Dr. Alies Struijs	Medisch ethicus
Mr. Drs. Wil Voogt	Socioloog en Jurist

Leden van het comité van advies van de Johannes Wier Stichting:

Prof. dr. Inez de Beaufort	Hoogleraar Medische Ethiek en Filosofie
Prof. dr. Anton van Kalmthout	Em. hoogleraar Strafrecht en Vreemdelingenrecht
Prof. dr. Toine Lagro-Janssen	Em. hoogleraar Gender & Women's Health, hoofd Center Sexual Violence Gelderland-Zuid & Midden
Drs. Eduard Nazarski	Directeur Amnesty International Nederland
Prof. dr. Brigit Toebes	Hoogleraar gezondheidsrecht in internationaal perspectief, Rijksuniversiteit Groningen
Dr. Lode Wigtersma	Arts, toezichthouder in de zorg

Project Taalbarrières in de Zorg en het Sociaal Domein:

Dr. Simone Goosen	Projectleider, beleidsadviseur en epidemioloog
Drs. Marieke de Ridder	Tekstschrijver, schrijfcoach

Naam	Beroep, affiliatie en/of organisatie
-------------	---

Ondertekenaars namens organisaties

1. Astrid Nielen	AJN Jeugdartsen Nederland
2. Eduard Nazarski	Amnesty International
3. René Héman	Artsenfederatie KNMG
4. Jan-Wilke Reerds	ARQ Nationaal Psychotrauma Centrum en ARQ Centrum '45
5. Jan Willem Bruins	BPSW, Beroepsvereniging van professionals in sociaal werk
6. Anneke Westerlaken	CNV Zorg en Welzijn
7. Arianne de Jong	Dokters van de Wereld
8. Stans Goudsmit	Gemeentelijke Kinderombudsman Rotterdam & omstreken
9. Sjaak de Gouw	GGD Hollands Midden
10. Nicolette Rigter	GGD regio Utrecht
11. Willemijn Dupuis	KinderrechtenNU
12. Kitty van Weezenbeek	KNCV Tuberculosefonds
13. Elise Buiting	Koepel Artsen Maatschappij en Gezondheid
14. Charlotte de Schepper	Koninklijke Nederlandse Organisatie van Verloskundigen
15. Ella Kalsbeek	Landelijke Huisartsen Vereniging
16. Frans Smits	LHV-Huisartsenkring Amsterdam/Almere
17. Hans van der Schoot	Nederlands Huisartsen Genootschap
18. Franka Olujić	Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten
19. Milena Babovic	Nederlandse Associatie Physician Assistants
20. Annemarie van der Velden	Nederlandse Vereniging van Spoedeisende Hulp Artsen

Naam	Beroep, affiliatie en/of organisatie
21. Károly Illy	Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde
22. Lucía Lameiro García	NOOM, Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten
23. Dianda Veldman	Patiëntenfederatie Nederland
24. Patricia Heijdenrijk	Pharos, expertisecentrum gezondheidsverschillen
25. Ton Coenen	Rutgers Kenniscentrum seksualiteit
26. Mehmet Uygun	SGAN, Stichting Gezondheid Allochtonen Nederland
27. Huub Beijers	Steunpunt GGZ Utrecht
28. Wim van Beurden	Stichting Achterstandswijken Nijmegen
29. José van Haastrecht	Stichting Algemeen Welzijn Anderstaligen
30. Bart Wolf	Stichting INTERCCOM, InterCulturele Communicatie in de gezondheidszorg
31. Hester Rippen	Stichting Kind & Ziekenhuis
32. Sascha Kotterer	Utrechts Fonds Achterstandswijken
33. Lydia Ketting-Stroet	Vereniging van Nederlandse Vrouwelijke Artsen
34. Wim Gorissen	Verloskunde Academie Amsterdam Groningen
35. Abdeluheh Choho	VluchtelingenWerk Nederland
 <i>Hoogleraren</i>	
36. Prof. dr. Tineke Abma	Hoogleraar Amsterdam UMC en Directeur Bestuurder van Leyden Academy on Vitality and Ageing
37. Prof. dr. Charles Agyemang	Hoogleraar Migration and Health from a global perspective, Amsterdam UMC
38. Prof. dr. Pim Assendelft	Hoogleraar Preventie in de Zorg, Radboudumc
39. Prof. dr. Kees Blankman	Bijzonder hoogleraar Juridische bescherming van ouderen en meerderjarigen met beperkingen, VU
40. Prof. dr. Kitty Bloemenkamp	Hoogleraar Verloskunde, Voorzitter WKZ Geboortecentrum

Naam	Beroep, affiliatie en/of organisatie
41. Prof. dr. F.H. Bosch	Hoogleraar acute interne geneeskunde RadboudUMC en Rijnstate ziekenhuis
42. Prof. dr. Mai Chin A Paw	Hoogleraar Sociale Geneeskunde, Amsterdam UMC locatie VUmc
43. Prof. dr. Sandra van Dulmen	Hoogleraar Communicatie in de gezondheidszorg, NIVEL / Radboudumc
44. Prof. dr. A. Franx	Hoogleraar verloskunde in het bijzonder de levensloopbenadering van foetale ontwikkeling en maternale gezondheid
45. Prof. dr. Joost Frenkel	Hoogleraar Kindergeneeskunde UMC Utrecht
46. Prof. dr. Ien van de Goor	Bijzonder hoogleraar Effectiviteit Individuele Preventie, Universiteit van Tilburg
47. Prof. dr. Hans van Goudoever	Hoogleraar Kindergeneeskunde, hoofd Emma Kinderziekenhuis
48. Prof. dr. M.P. Grobusch	Hoogleraar Tropische Geneeskunde, Amsterdam UMC
49. Prof. dr. Christian Hoebe	Hoogleraar Sociale Geneeskunde ihb Infectieziektebestrijding, Universiteit Maastricht, GGD Z. Limburg
50. Prof. dr. Debbie Jaarsma	Hoogleraar Innovation & Research in Medical Education
51. Prof. dr. Menno D. de Jong	Hoogleraar, arts-microbioloog en afdelingshoofd Medische Microbiologie, Amsterdam UMC
52. Prof. dr. Ank de Jonge	Hoogleraar Verloskundige Wetenschap Amsterdam UMC
53. Prof. dr. Tom Koole	Hoogleraar Communicatie- en informatiewetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen
54. Prof. dr. Anton Kunst	Hoogleraar, hoofd afdeling Sociale Geneeskunde Amsterdam UMC
55. Prof. dr. Marcel Levi	Professor of Medicine and Chief Executive, University College London Hospitals
56. Prof. dr. Wander Lowie	Hoogleraar Toegepaste Taalwetenschap, Rijksuniversiteit Groningen
57. Prof. dr. Pauline Meurs	Hoogleraar Bestuur vd gezondheidszorg, Wetenschappelijk directeur Erasmus Centrum Zorgbestuur
58. Prof. dr. Dike van de Mheen	Hoogleraar Transformaties in de zorg, Tranzo, Tilburg University
59. Prof. dr. Gerard Molleman	Bijzonder hoogleraar Persoonsgerichte preventie, Radboudumc
60. Prof. dr. Maria van den Muijsenbergh	Huisarts, Hoogleraar Gezondheidsverschillen en Persoonsgerichte Integrale Eerstelijns Zorg
61. Prof. dr. Jan Prins	Hoogleraar Interne geneeskunde en hoofd, Amsterdam UMC

Naam	Beroep, affiliatie en/of organisatie
62. Prof. dr. Jany Rademakers	Hoogleraar CAPHRI - Maastricht University, hoofd onderzoeksafdeling Nivel,
63. Prof. dr. Udo Reijnders	Hoogleraar Eerstelijns forensische geneeskunde UvA/Amsterdam UMC
64. Prof. dr. Menno Reijneveld	Hoogleraar Sociale geneeskunde, UMCG Groningen / Rijksuniversiteit Groningen
65. Prof. dr. Niels Riksen	Hoogleraar Interne Geneeskunde, Radboudumc
66. Prof. dr. Guus Schrijvers	Em. hoogleraar Public Health UMC Utrecht, Gezondheidseconoom
67. Prof. dr. Jaap Seidell	Hoogleraar Voeding en gezondheid, Vrije Universiteit Amsterdam
68. Prof. dr. Eric A.P. Steegers	Hoogleraar en afdelingshoofd Verloskunde en Gynaecologie, Erasmus MC, Rotterdam
69. Prof. dr. Karien Stronks	Hoogleraar Sociale Geneeskunde, Amsterdam UMC
70. Prof. dr. Saskia Teunissen	Hoogleraar palliatieve zorg en hospicezorg UMC Utrecht en directeur/bestuurder academisch hospice Demeter De Bilt
71. Prof. dr. Evelien Tonkens	Hoogleraar Burgerschap en humanisering van de publieke sector, Universiteit voor humanistiek
72. Prof. dr. Fransje van der Waals	Hoogleraar Global Health Education and executive director Health[e]Foundation en huisarts
73. Prof. dr. Kutlay Yagmur	Professor of Language, Identity & Education, Tilburg University

Ondertekenaars namens expertisegroepen

74. Albertine Baauw	Voorzitter expertisegroep International Child Health Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde
75. Mario Braakman	Voorzitter afdeling transculturele psychiatrie, Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie
76. Annemieke Goudkuil	V&VN vakgroep jeugdverpleegkundigen
77. Igor van Laere	Nederlandse Straatdokters Groep
78. Bernice Samson	Voorzitter werkgroep Vluchtelingen AJN Jeugdartsen Nederland
79. Lilian van de Ven	Voorzitter Landelijk Overleg Sociaal Geneeskundigen in Opleiding

Naam

Beroep, affiliatie en/of organisatie

Overige ondertekenaars

80.	Hiriti Alazar	Cultuur mediator, coördinator en adviseur Dutch Migrant Integration Teams
81.	Coen Albers	Huisarts, Middelburg
82.	Dania Alisa	Basisarts in Nederland, plastisch chirurg in Syrië
83.	Sandra Apeldoorn	Intercultureel jeugdhulpdeskundige en -adviseur
84.	Dennis Barten	Spoedeisende Hulp Arts, VieCuri medisch centrum, Venlo
85.	Toos Bedaux	Socioloog en therapeut
86.	Ine Bertens	Coördinator zorgconsulenten huisartsen & POH, Drechtsteden, Breda, Tilburg, Den Bosch
87.	Evert Bloemen	Arts, adviseur / trainer, Pharos, Expertisecentrum gezondheidsverschillen
88.	Erika de Boer	Dutch Migrant Integration Teams DMIT
89.	Marthine Bos	Medisch antropoloog, onderzoek, advies en training in interculturele communicatie en gezondheidsbevorderaar GGD IJsselland
90.	G. H. van den Bosch	Psychiater, Reinier van Arkel, Vught
91.	Hanneke Bot	Bilingual cOmmunication & Training
92.	J.M. Bovendeerd	Psychiater PsyQ Eindhoven
93.	Ronald A.M. Brands	Jurist, Belangenbehartiger Maatschappelijke en juridische zaken Hiv Vereniging
94.	J.P.C.M van Campen	Geriatr, OLVG Amsterdam
95.	Tessa van Charldorp	Universitair docent communicatie- en informatiewetenschappen Universiteit Utrecht
96.	Habiba Chrifi-Hammoudi	Mantelzorg, mantelzorg coördinator en consulent
97.	A. Djadoenath	Kinder- en jeugdpsychiater Herlaarhof, Reinier van Arkel, Vught
98.	Margriet Duerink	Psychiater, Viersprong Den Bosch

Naam	Beroep, affiliatie en/of organisatie
99. Marjolein van Duijl	Psychiater, portefeuillehouder asielzoekers en vluchtelingen, NVvP afdeling transculturele psychiatrie
100. Yvonne van Duijnhoven	Hoofd afdeling Infectieziekten en Toezicht, GGD Amsterdam
101. Connie Erkens	Coördinator eliminatie TBC
102. Eliane van Ewijk	Advocaat
103. Miriam Goudsmit	Psycholoog OLVG
104. Hanneke de Graaf	Onderzoeker Moeders van R'dam, directeur Geboortecentrum
105. Marjan de Gruijter	Senior onderzoeker, Verwey-Jonker Instituut
106. P. Gritter	Psychiater, Utrecht
107. Katinka Haar	Kinder- en jeugdpsychiater, Emmen
108. Omar Hammad	(ex)vluchteling en semi-arts chirurgie
109. Lamis Haidar	Jeugdarts en aandachtfunctionaris voor meisjesbesnijdenis
110. Dawit T. Haile	Onderzoeker op het gebied van migratie en integratie
111. A. Hasan	Psychiater CoTeam MHC Academy
112. Mariëtte Hoogsteder	Psycholoog, Coördinator Academische Werkplaats Jeugd en Gezondheid
113. P.E. Höppener	Psychiater, Reinier van Arkel, Vught
114. Cathalijne Huson	Sociaal werker maatschappelijke ondersteuning MeanderOmnium
115. Robert Jan van der Horst	Medewerker FC Utrecht
116. Igor Ivakic	Socioloog
117. Sarwar Joanroy	Psychiater, Martini Ziekenhuis Groningen
118. Annelies Jonker	Monhygiëniste, Mondzorg Jonker
119. F. Karimi	Psychiater/psychotherapeut, Den Bosch & Eindhoven
120. Jeanine Klaver	Onderzoeker Regioplan Beleidsonderzoek

Naam	Beroep, affiliatie en/of organisatie
121. Peggy van der Lans	Gynaecoloog, opleider internationale gezondheidszorg & tropengeneeskunde, werkgroep geboortezorg asielzoekers
122. Yordi Lassooy	Cultuur mediator gezondheid statushouders DMIT, sleutelpersoon VGV
123. Petra Ligthart	Jeugdverpleegkundige GGD Hollands Midden
124. Kristel Logghe	Innovation Manager in Health and Social Care
125. Mustafa Mahli	Co-assistent, plastisch chirurg in Syrië
126. R. Meijer	Forensisch Geneeskundige KNMG, Vertrouwensarts Honger en Dorststakingen, Psycholoog
127. Marije Michel	Adjunct hoogleraar Language Learning, Dept Europese talen en Culturen, RUG
128. Eric Moll van Charante	Huisarts, senior-onderzoeker Afdeling Huisartsgeneeskunde/Sociale Geneeskunde Amsterdam UMC
129. S.M.M. van der Moolen	Psychiater PsyQ Den Bosch
130. Janneke Z. Muyselaar-Jellema	Arts Maatschappij en Gezondheid en Jeugdarts
131. Jolien Plantinga	Huisarts, mantelzorger chronisch zieke vluchteling die is overleden
132. Hanneke Raven	Psychiater GGzE
133. Marijke Roelofsen	Docent tolkethiek en tolkvaardigheden, directeur KTV Kennisnet voor Taal en Vakopleidingen en KTV Toetsing
134. Jihan Salad	Gezondheidswetenschapper
135. Leontien Sierts	Landelijk projectadviseur Achterstandsfondsen
136. Marcel Slockers	Huisarts/straatdokter
137. Ronald BJ Smit	Arts Maatschappij en Gezondheid, Beleid en Advies & Forensische geneeskunde, gemeente Utrecht
138. D.E. Spalter	Kinder- en jeugd psychiater, Herlaarhof, Reinier van Arkel, Vught
139. Jeanine Suurmond	Universitair docent Sociale Geneeskunde, faculty diversity officer, Amsterdam UMC
140. Rick van Uum	Huisarts

Naam	Beroep, affiliatie en/of organisatie
141. Ariane den Uyl	Beleidsmedewerker VluchtelingenWerk Nederland
142. Toosje Valkenburg	Huisarts in opleiding
143. Petra Verdonk	Department of medical humanities, Amsterdam UMC-VUmc
144. Ineke van der Vlugt	Programmamanager anticonceptie en abortus
145. Adja Waelput	Programmadirecteur Healthy Pregnancy 4 All
146. Annie Walta	Jurist
147. Judith van Weperen-Binneweg	Fysiotherapeute
148. Sabine Werre	Psychiater, BuurtzorgT
149. Rena Zendedel	Universitair docent interculturele communicatie, Universiteit Utrecht
150. JGCM van Zoest	Kinderarts Alrijne
151. Dorien Zwart	Huisarts en UHD Kwaliteit en Patiëntveiligheid in de huisartsgeneeskunde, UMC Utrecht